

М. Пижова,

доктор юридичних наук, доцент,
проректор з наукової роботи
Державного податкового університету

О. Пижов,

доктор філософії з права,
проректор з науково-педагогічної роботи та стратегічного розвитку
Національного університету фізичного виховання і спорту України

СТАЖ НАУКОВОЇ РОБОТИ: ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ

Вступ. Царина трудового права характеризується спеціальними суб'єктами трудових відносин, які мають особливості у правовому регулюванні трудових відносин. Ці особливості зумовлені або трудо-правовим статусом такого працівника, або специфічним правовим статусом місця роботи, або спеціальним нормативним законодавством, яке регулює правовий статус такого працівника, або інші обставини, які можуть виникнути в результаті розвитку суспільних відносин.

Останнім часом спостерігається доволі бурхливий розвиток освітнього законодавства. Пояснити це можна численними освітніми реформами, які зумовлені технічним прогресом, цифровізацією, суспільно-політичними змінами як на національному рівні, так і на міжнародній арені. Наприклад такі вчені як В. Боняк, [1], К. Романенко, [2], К. Богомаз, [3]) вважають, що галузь освітнього законодавства функціонує за відсутності відповідної галузі права, що у свою чергу обумовлено неоднорідністю суспільних відносин у галузі освіти.

Ми відстоюємо думку, що освітнє право слід розуміти як міжгалузевий правовий інститут, який регулює суспільні відносини реалізації конституційного права на освіту та пов'язані з ними відносини [4]. Як раз особливе

місце серед таких відносин займають трудові відносини, оскільки це взаємозв'язки, які виникають коли освітня вступають у трудові відносини. При чому це стосується як суб'єктів надання освітніх послуг, так і здобувачів освіти, оскільки певні особливості є у цих категорій працівників [5].

Важливо, що особливості трудових відносин освітян відображаються у спеціальних Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про загальну середню освіту», «Про професійно-технічну освіту» та інших підзаконних нормативно-правових актах. Так, наприклад, частина п'ята статті 6 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» говорить про те, що прийняття на роботу наукових працівників здійснюється на конкурсних засадах.

Водночас, велика кількість освітніх нормативно-правових актів, які регулюють трудові відносини освітян зумовлює наявність колізій та відкритих питань щодо деяких особливостей правового регулювання трудо-правового статусу освітян.

Метою нашої статті є проаналізувати освітнє законодавство, яке регулює питання трудових відносин, зокрема стажу наукової роботи, науково-педагогічної та педагогічної роботи.

Виклад основного матеріалу.

Сьогодні існує достатня велика кількість термінів, які позначають періоди роботи, і проблема в тому, що між ними дуже тонка межа відмінності, а іноді навіть не межа, а відтінки, це провокує подвійні стандарти у правозастосуванні або навіть «правонерозуміння». Так, Закон України «Про пенсійне забезпечення» містить ряд статей (13, 54, 55) [6] містить поняття загальний стаж роботи. І ми можемо припустити, що це період офіційної трудової діяльності, який підтверджується записами у трудовій книжці або ж іншими підтверджувачими документами (якщо йде мова про сумісництво, яке не відображене у трудовій книжці). А в статті 56 згаданого закону міститься положення, що до стажу роботи зараховується робота, виконувана на підставі трудового договору на підприємствах, в установах, організаціях і кооперативах, незалежно від використовуваних форм власності та господарювання, а також на підставі членства в колгоспах та інших кооперативах, незалежно від характеру й тривалості роботи і тривалості перерв.

Водночас, із появою статті 24 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», з'являється поняття «страховий стаж», який за визначення статті становить період (строк), протягом якого особа підлягає загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню та за який щомісяця сплачені страхові внески в сумі не меншій, ніж мінімальний страховий внесок [7]. Професор Н. Б. Болотіна зазначає, що «з часу набрання чинності відповідними законами про види соціального страхування трудовий стаж замінюється на страховий стаж, який згідно із законом визначається як період (строк), протягом якого особа підлягає загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню та сплачуються внески (нею, роботодавцем) на страхування, якщо інше не передбачено

законодавством», а «особливості обчислення страхового стажу з окремих видів загальнообов'язкового державного соціального страхування визначаються відповідними законами України» [8, с. 227]. В. Костюк вдало виокремив основні ознаки страхового стажу, серед яких: виступає ознакою ідентифікації застрахованої особи у соціальному страхуванні; виступає юридичним фактом, що посвідчує можливість реалізації застрахованими особами прав у соціальному забезпеченні; сприяє виникненню, зміні, припиненню правовідносин з соціального забезпечення; включає періоди трудової або іншої суспільно корисної діяльності особи; передбачає сплату застрахованою особою або за неї страхових внесків до фондів соціального страхування; може нараховуватися застрахованим особам на обов'язковій та добровільній основі; обчислюється за спеціальними формулами; допускає можливість виокремлення коефіцієнта страхового стажу; підтверджується уповноваженими органами соціального страхування; нараховується та обчислюється, як правило, у місяцях; включає трудовий стаж відповідно до закону; підлягає нагляду, контролю та юрисдикційному захисту [9].

Однак не все так просто як здається на перший погляд, що до 2004 року (до прийняття Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування») був трудовий стаж, потім він трансформувався у страховий стаж. Хоча в своїх роз'ясненнях Пенсійний Фонд України і наголошує, що періоди трудової діяльності зараховуються до страхового стажу при обчисленні пенсії за періоди до 01.01.2004 згідно із Законом України «Про пенсійне забезпечення», а після 01.01.2004 – Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». Водночас до страхового стажу прирівнюється весь трудовий стаж, набутий до 01.01.2004 [10].

Є ще таке поняття як пільговий стаж, цим терміном оперує і Державна служба з питань праці у своїх роз'ясненнях [11]. Можна це визначити, як період трудової діяльності в шкідливих, небезпечних або специфічних умовах. Для того, щоб це період вирахувати, є затверджений Кабінетом Міністрів України, перелік виробництв, робіт, професій, посад і показників, який визначає вид трудової діяльності, який може бути віднесений до пільгового стажу.

Окрім цього є така категорія як спеціальний стаж. Верховний Суд України у своїх позиціях (у постанові від 30.06.2015 у справі № 21-6601a15, у постанові від 16.03.2016 справі № 21-5449a15) говорить, що спеціальний стаж — це період роботи в певних умовах праці чи на посадах, з якими законодавець пов'язує пільгове (або за особливими правилами) пенсійне забезпечення. Вислуга років є видом спеціального стажу [15]. Це період виконання особливого роду трудової діяльності або державної служби, коли до особи, яка її здійснює, пред'являють особливі вікові, а також підвищені психічні та фізичні вимоги, при тривалому виконанні якої особа втрачає відповідну професійну працездатність. Так, освітнє законодавство оперує поняттями стаж наукової роботи, науково-педагогічного, педагогічного стажу. Окремо є поняття стаж на посадах науково-педагогічних працівників.

Детально проаналізуємо положення Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність». Стаття 35 зазначеного закону говорить, що до **стажу наукової роботи** зараховується: 1) час роботи на посадах наукових працівників, визначених статтею 31 зазначеного закону; 2) час роботи на посадах науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти, визначених у Законі України «Про вищу освіту»; 3) час роботи осіб, які мають науковий ступінь, за спеціальністю відповідно до групи

спеціальностей галузі науки, за якою присуджено науковий ступінь, з дня зайняття посади за цією спеціальністю; 4) час роботи наукових (науково-педагогічних) працівників на посадах, зазначених у статті 118 Кодексу законів про працю України, якщо цій роботі безпосередньо передувала і після неї слідувала робота, передбачена пунктами 1–3 цієї частини; 5) час навчання в аспірантурі, ад'юнктурі чи докторантурі за денною (очною) формою навчання випускникам аспірантури, ад'юнктури, докторантури; 6) час роботи на посадах науково-викладацького складу Національної школи суддів України; 7) час навчання в аспірантурі (докторські програми) третього рівня вищої освіти та наукової роботи за спеціальністю за кордоном, за умови збереження громадянства, сплати страхових внесків відповідно до Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» та перерви між завершенням навчання (роботи) за кордоном та відновленням навчання (роботи) в Україні не більше трьох місяців; 8) час наукового стажування, у тому числі в іноземній науковій установі (закладі вищої освіти), за умови сплати страхових внесків відповідно до Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [12]. Таким чином, спеціальний закон оперує поняттям «стаж наукової роботи», а у підзаконному акті, зокрема, постанова Кабінету Міністрів України від 4 березня 2004 р. № 257 «Про затвердження переліку посад наукових (науково-педагогічних) працівників установ, організацій, підприємств, вищих навчальних закладів, перебування на яких дає право на призначення пенсії та виплату грошової допомоги у разі виходу на пенсію відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» у пункті 1 вже міститься «науковий стаж»: «до нау-

кового стажу, який дає право на призначення пенсій та виплату грошової допомоги у разі виходу на пенсію відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», зараховується **час роботи наукових (науково-педагогічних) працівників на посадах...**. Таким чином, для призначення пенсії на пільгових умовах, не важливий характер роботи і стаж наукової роботи, а важлива посада і стаж на ній.

Теж стосується і пункту 3 частини першої статті 9, де з'являється поняття «стаж роботи на посадах», законодавець говорить, що кандидат на посаду керівника державної наукової установи має вільно володіти державною мовою, мати науковий ступінь доктора наук або доктора філософії і **стаж роботи на посадах наукових працівників та (або) науково-педагогічних працівників** не менш як 10 років. Тобто ми можемо констатувати, що окремо закон містить категорію «стаж наукової роботи», який по суті не може застосовуватися, а ні щоб обійняти посаду керівника наукової установи, а ні щоб отримати пенсію на пільгових умовах, оскільки в цих випадках необхідно мати «стаж на посадах».

На цьому варіативність стажу у сфері науки не закінчується, Порядок присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам, який затверджений наказом Міністерства освіти і науки України від 14.01.2016 № 13, містить категорію «**період наукової роботи**» (пп. 4 п.2, пп. 2 п. 7). Виникає цілком логічне питання, чому не користуватися термінологією спеціального закону «стаж наукової роботи», а породжувати численну кількість категорій, які мають сумнівні відмінності. Це породжує не зрозумілість, а використання подвійних стандартів. А на практиці взагалі – хаос, і доля наукових працівників залежить або від працівника кадрової служби як він забажає визначити

стаж, або від посадової особи, яка забажає або не забажає зарахувати стаж для кар'єрного зростання наукового працівника.

Цікавий висновок міститься у роз'ясненні Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України від 05.12.2013 № 94 [13], в якому стверджується, що науково-педагогічний стаж входить до наукового стажу при обчисленні останнього, а науковий – до науково-педагогічного не входить. Водночас, це твердження наразі не містить законодавчого підтвердження.

Обов'язково маємо звернути увагу на те, що окрім зазначених вище варіацій стажу у науковій сфері, окремим питанням є науково-педагогічний стаж. У спеціальних законах (а ні в Законі України «Про освіту», а ні в Законі України «Про вищу освіту») відсутнє визначення «науково-педагогічного стажу». Натомість частина шоста статті 20 Закону України «Про вищу освіту» говорить, що час роботи у Національному агентстві із забезпечення якості вищої освіти зараховується відповідно до педагогічного, **науково-педагогічного або наукового стажу** відповідно до законодавства [14]. Цікаве питання, відповідно до якого законодавства?! А вже стаття 42 зазначеного закону, говорить про «**стаж роботи на посадах науково-педагогічних працівників**». Натомість абзац другий частини шостої статті 45 говорить, що педагогічним, науково-педагогічним та науковим працівникам, які переходять на роботу до спеціально уповноваженої державою установи (організації), яка проводить зовнішнє незалежне оцінювання, час роботи в цій установі (організації) зараховується до відповідного педагогічного, **науково-педагогічного або наукового стажу**. Аналізуючи наведені статті, виходить, що це різні категорії, визначення яких відсутнє в діючому законодавстві.

Висновки. Таким чином, ми можемо стверджувати, що на жаль, спеціальне освітнє законодавство, зокрема те, яке регулює питання стажу діяльності в науковій сфері, містить безліч схожих категорій, які мають «відтінки» різниці. Відсутня уніфікована термінологія, а кожен наступний підзаконний нормативно-правовий акт містить нове поняття, яке породжує не узгодженість і питання. Це провокує проблеми, при оформленні пенсій, подачі документів на конкурс на зайняття відповідних посад та отриманні наукових звань.

Ми переконанні, що існує нагальна потреба у наведенні порядку у зазначених вище категоріях, оскільки це нівелює певні права наукових працівників і науку в цілому, змушує доводити свої права та негативно впливає на права наукових працівників та стан науки загалом.

У статті досліджуються правові аспекти та проблеми, пов'язані з визначенням стажу наукової роботи в контексті трудового права. Зазначено, що освітнє право слід розуміти як міжгалузевий правовий інститут, який регулює суспільні відносини реалізації конституційного права на освіту та пов'язані з ними відносини

Авторами аналізуються різні правові терміни та категорії, які використовуються для позначення періодів наукової діяльності, такі як загальний стаж, страховий стаж, пільговий стаж, спеціальний стаж тощо. У статті звертається увага на законодавчі колізії та відсутність єдиної уніфікованої термінології, що призводить до непорозуміння та різного трактування правових норм, що регулюють стаж наукової роботи.

Автори підкреслюють, що наявність різних правових категорій і термінів у сфері наукової діяльності, зокрема у законодав-

стві про освіту та науково-технічну діяльність, створює правові труднощі, які можуть негативно впливати на права наукових працівників. Зокрема, це стосується питань, пов'язаних із призначенням пенсій, проведенням конкурсів на зайняття наукових посад та отриманням наукових звань.

У статті робиться висновок щодо необхідності удосконалення законодавства в цій сфері та уніфікації термінології, що забезпечило б більш чітку й однозначне правове регулювання питань стажу наукової роботи, а також сприяло б захисту прав наукових працівників і розвитку науки в цілому. Особлива увага приділяється пропозиціям щодо узгодження правових норм і термінів на рівні підзаконних актів та приведення їх у відповідність до основних законів, що регулюють наукову діяльність. Автори наголошують, що нерегульованість та подвійні підходи призводять до підриву певних прав наукових працівників і негативно позначається на стані науки загалом, змушуючи працівників відстоювати свої права.

Ключові слова: наукова діяльність, стаж наукової роботи, наукова установа, науковий працівник, суб'єкт трудового права, правовий статус, наукова посада, трудова функція, трудові відносини, трудовий договір, конкурс, робочий час

Pyzhova M., Pyzhov O. Length of scientific work: the problem of definition

The article examines the legal aspects and problems associated with determining the length of scientific work experience in the context of labour law. It is noted that educational law should be understood as an interdisciplinary legal institution which regulates social relations of the constitutional right to education and related relations

The authors analyse various legal terms and categories used to denote periods of scientific activity, such as general seniority, insurance seniority, preferential seniority, special seniority, etc. The article draws attention to legislative conflicts and the lack of a single unified terminology, which leads to misunderstandings and different interpretations of the legal provisions governing the length of scientific work.

The authors emphasise that the existence of different legal categories and terms in the field of scientific activity, in particular in the legislation on education and scientific and technical activities, creates legal difficulties that may negatively affect the rights of researchers. In particular, this applies to issues related to pensions, competitions for academic positions and academic titles.

The article concludes that there is a need to improve legislation in this area and unify terminology, which would ensure clearer and more unambiguous legal regulation of the issues of scientific work experience, and would also contribute to the protection of the rights of researchers and the development of science in general. Particular attention is paid to proposals for harmonising legal norms and terms at the level of bylaws and bringing them into line with the main laws regulating scientific activity. The authors emphasise that the lack of regulation and dual approaches lead to the undermining of certain rights of researchers and have a negative impact on the state of science in general, forcing researchers to defend their rights.

Key words: scientific activity, scientific work experience, scientific institution, scientific employee, subject of labour law, legal status, scientific position, labour function, labour relations, employment contract, competition, working time.

Література

1. Боняк В.О. Конституційне право людини і громадянина на освіту та його забезпечення в Україні / В.О. Боняк // Автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.02. – Нац.акад. внутр. справ України. – К., 2005. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/ard/2005/05bvouzu.zip>

2. Романенко К.М. Особливості державного регулювання права на освіту в Україні. Підприємництво, господарство і право. 2006. № 12. С. 18–24.

3. Богомаз К.Ю. Адаптація зарубіжного досвіду щодо впровадження освітнього права в системі вищої школи України / К.Ю. Богомаз, О.М. Шеломовська // Становлення освітнього права в Україні : прогр. та матеріали наук.-практ. семінару, Харків, 4 жовт. 2010 р. – Х.: Вид-во НУА, 2010. – С. 23–27

4. Пижов О. М. Освіта в конституційній парадигмі XXI століття : дис. докт. філос. : 081 «Право» / Пижов Олександр Михайлович – Харків, 2023. – 174 с. URL: <https://reposit.uni-sport.edu.ua/bitstream/handle/787878787/5230/%D0%9F%D0%B8%D0%B6%D0%BE%D0%B2%20%D0%9E%20%D0%B4%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

5. Пижов О. М., Пижова М. О. Щодо питання зайнятості випускників закладів вищої освіти. Електронне наукове фахове видання «Юридичний науковий електронний журнал». 2022. № 12. С. 229-232. URL: http://www.lsej.org.ua/12_2022/51.pdf

6. Про пенсійне забезпечення: закон України від 05.11.1991 № 1788-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12?find=1&text=%D0%B7%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%B5%D1%8C%D0%BD+%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B6+%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B8#w1_1

7. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: закон України від 09.07.2003 № 1058-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#n430>

8. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту України : навч. посіб. / Н. Б. Болотіна. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К. : Знання, 2008. – 663 с.

9. Костюк В. Л. Страховий стаж: поняття, ознаки, види й тенденції удосконалення. НАУКОВІ ЗАПИСКИ НаУКМА. 2017. Том 193. Юридичні науки. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ad32d9a2-1ba7-4adf-b6d1-050474eafdcf/content>

10. Роз'яснення ПФУ щодо зарахування періоду навчання до страхового стажу. 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/roziasnennia-pfu-shchodo-zarakhuvannia-periodu-navchannia-do-strakhovoho-stazhu>

11. Роз'яснення щодо питань підтвердження пільгового стажу роботи за Списками № 1 та № 2. Південне міжрегіональне управління Державної служби з питань праці. 2020. URL: <https://pd.dsp.gov.ua/news/shchodo-pytan-pidtvrdzhennia-pilhovoh/>

12. Про наукову і науково-технічну діяльність: закон України від 26.11.2015 № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>

13. Роз'ясненні Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України від 05.12.2013 № 94. URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2014/09/02_12_13.pdf

14. Про вищу освіту: закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

15. Яка трудова діяльність зараховується до спец стажу: роз'яснення ВСУ. URL: <https://vk24.ua/news/aka-trudova-dialnist-zarahovuetsa-do-specstazu-rozasnenna-usu>

